

MILLER

Research Evaluation Consulting

Cynnal y Cardi: Gwerthusiad o Waddol Rhaglen LEADER Ceredigion rhwng 2007 a 2020

Adroddiad Gwerthuso Terfynol

Cyngor Sir Ceredigion

Fersiwn Derfynol, Mawrth 2021

Cyngor Sir
CEREDIGION
County Council

Gwerthusiad o Waddol Cynnal y Cardi LEADER Ceredigion:
Adroddiad Terfynol

Dr Nick Morgan, Nick Miller, David Urry / Miller Research (UK) Ltd.

Am fwy o wybodaeth cysylltwch â:
nick.morgan@miller-research.co.uk

Pen-y-Wyrlod, Llanwytherin, Y Fenni, Sir Fynwy, NP7 8RG, UK
www.miller-research.co.uk | 01873 851880 | Twitter: @miller_research

Crynodeb

Mae'r adroddiad hwn yn cyflwyno canfyddiadau'r gwerthusiad o waddol Cynnal y Cardi, y rhaglen LEADER yng Ngheredigion a fu'n rhedeg fel dau gyfnod ar wahân o'r rhaglen rhwng 2007-2013 a 2014-2020.¹

Ynglŷn â LEADER

Cynllun gan yr Undeb Ewropeaidd i gefnogi datblygu gwledig yw rhaglen LEADER, a gaiff ei gyd-gyllido gan bob aelod wladwriaeth o'r UE a Chronfa Amaethyddol Ewrop ar gyfer Datblygu Gwledig (EAFRD). Nod LEADER, a gwmpasir gan y Rhaglan Datblygu Gwledig (RDP), yw mynd i'r afael ag anghydraddoldeb gwledig trwy gefnogi prosiectau datblygu lleol.² Mae'r rhaglen yn rhoi pwyslais cryf ar arloesi, treialu dulliau newydd, rhwydweithio, a gweithio cymunedol 'o'r gwaelod i fyny'. Mae i LEADER y nodweddion canlynol:

¹ <https://www.cynnalycardi.org.uk/>

² https://enrd.ec.europa.eu/policy-in-action/rural-development-policy-figures/priority-focus-area-summaries_en

Astudiaeth Achos

Mae Bwyd Dros Ben Aber yn grŵp cymunedol o dan arweiniad gwirfoddolwyr yn Aberystwyth ac iddo'r nod o leihau gwastraff bwyd yn y dref.

Fe wnaeth Cynnal y Cardi gyllido'r peilot yn 2019, a helpodd y mudiad i dreialu meysydd o weithgarwch gan gynnwys arloesi wrth reoli gwastraff, ennyn diddordeb y gymuned, ac ymgyrchoedd, marchnata, a hyrwyddo. Aildosbarthwyd dros 37,000 o brydau bwyd yn y cyfnod a gyllidwyd gan Cynnal y Cardi.

Fe wnaeth y peilot alluogi'r mudiad i dyfu, profi syniadau newydd, a sefydlu presenoldeb cynaliadwy yn Aberystwyth, gyda thua 60 o wirfoddolwyr gan y grŵp ar hyn o bryd.

Mae Bwyd Dros Ben Aber wedi datblygu'n sylweddol ers y cyllid gan Cynnal y Cardi ac mae wedi gallu sicrhau ffynonellau eraill o gyllid i'w galluogi i ffynnu.

Cynnal y Cardi

Mae LEADER yng Ngheredigion wedi cael ei arwain ers 2007 gan Grŵp Gweithredu Lleol (LAG) Cynnal y Cardi. Mae'r grŵp gweithredu lleol wedi'i ffurfio o gynrychiolwyr o dri sector – preifat, cymunedol a chyhoeddus. Diben hyn yw sicrhau cynrychioliaeth gytbwys o fuddiannau.

Ar gyfer RDP 2007-2013, ymgeisiodd Partneriaeth Adfywio Economaidd Ceredigion yn llwyddiannus i sefydlu rhaglen LEADER yng Ngheredigion, gan sicrhau £2.5 miliwn mewn cyllid. Dewiswyd Cyngor Sir Ceredigion fel corff gweinyddu'r rhaglen. Ffurfiwyd Grŵp Gweithredu Lleol Ceredigion, a chynhyrchwyd Strategaeth Datblygu Lleol i arwain y rhaglen LEADER.

Ar gyfer cyfnod 2014-2020 y rhaglen RDP, fe wnaeth Grŵp Gweithredu Lleol Cynnal y Cardi sicrhau £3.45 miliwn mewn cyllid i weithredu rhaglen LEADER hyd at 2020. Datblygwyd Strategaeth Datblygu Lleol wedi'i diweddarau ar gyfer Rhaglen LEADER 2014-2020, ac fe'i gweinyddwyd unwaith eto gan Gyngor Sir Ceredigion. Mae cyfanswm o 54 o brosiectau, 9 o brosiectau cydweithio, ac amrywiol weithgareddau animeiddio wedi cael eu cyllido yn ystod cyfnod y rhaglen hyd yma, gyda gwaith yn parhau hyd at ddiwedd cyfnod y rhaglen. Cafodd amrywiaeth o brosiectau a gyllidwyd fel rhan o gyfnodau rhaglenni 2007-2013 a 2014-2020 eu hasesu fel rhan o'r gwerthusiad hwn, gyda phrif gorff yr adroddiad gwerthuso yn cynnwys astudiaethau achos o 12 o weithgareddau cyflawni a chydweithredu Cynnal y Cardi.

Effaith a Gwaddol Cynnal y Cardi

Mae Cynnal y Cardi, dros ddau gyfnod ei raglen, wedi cael effaith cadarnhaol a pharhaol ar y sir, gan ymdrin ag amrywiaeth helaeth o sectorau gan gynnwys yr economi leol, yr amgylchedd, diwylliant, treftadaeth, y Gymraeg, sgiliau ac addysg ac iechyd a llesiant.

Astudiaeth Achos

Roedd Ysgol Fenter y Cardi yn gynllun gan Cynnal y Cardi a oedd yn darparu bwrsariaethau i drigolion Ceredigion a oedd â dyhead i gychwyn busnes newydd neu fenter gymdeithasol. Gweithiodd gyda chyfanswm o 53 o fusnesau o fewn Cyfnod Rhaglen 2007-2013.

Fel rhan o'r gwerthusiad hwn, siaradwyd â phedwar o dderbynwyr y cynllun. Roedd dau ohonynt yn dal i redeg eu busnesau yr helpodd y cynllun eu datblygu, tra bod y ddau dderbynnydd arall wedi rhedeg eu busnesau am sawl blwyddyn cyn ymddeol yn achos y cyntaf, a newid swydd yn achos y llall.

Dywedodd pob derbynnydd y siaradwyd â hwy fod y fwrsariaeth wedi bod yn amhrisiadwy i sefydlu eu busnesau, gyda thri o'r pedwar yn ychwanegu na fyddent wedi gallu symud ymlaen gyda'u busnesau heb y cymorth a dderbyniwyd.

Fe wnaeth dau o'r busnesau, sef busnes lluniau priodas a busnes garddio, dderbyn bwrsariaethau a'u galluogodd i fuddsoddi yn yr offer angenrheidiol i wireddu eu syniadau busnes.

Mae Cynnal y Cardi wedi datblygu gwaddol barhaol trwy ddarparu cyllid a chymorth i feithrin gallu nifer o sefydliadau cymunedol, unigolion, a busnesau. Mae llawer o dderbynwyr cymorth LEADER wedi sefydlu eu hunain fel darparwyr gwasanaethau gwerthfawr, neu barhau i ddarparu amrywiaeth o fuddion cymdeithasol, amgylcheddol a diwylliannol o fewn eu cymunedau. Mae busnesau a gafodd eu creu trwy gymorth gan Cynnal y Cardi yn parhau i weithredu heddiw, gyda chymunedau a mudiadau yn parhau i ddefnyddio asedau a seilwaith a gafodd eu sicrhau trwy gymorth gan Cynnal y Cardi.

Astudiaethau Achos Cynnal y Cardi

Mae Adroddiad Gwerthuso Gwaddol Cynnal y Cardi yn cyflwyno amrywiaeth o astudiaethau achos, yn ymwneud â phrosiectau a gefnogwyd yng nghyfnodau 2007-2013 a 2014-2020 y rhaglen. Mae'r astudiaethau achos hyn yn cynnwys prosiectau cydweithredu hefyd a gyflawnwyd ar y cyd â rhaglenni LEADER eraill yng Nghymru.

Mae nifer o brosiectau arloesol wedi cael eu cyllido a'u cefnogi, gyda rhai o'r prosiectau a adolygwyd fel rhan o'r gwerthusiad yn rhoi enghreifftiau gwerthfawr o weithredu arloesol a allai ysbrydoli gweithredu tebyg mewn lleoedd eraill. Mae'r rhain yn cynnwys Bwyd Dros Ben Aber, Yma i Chi (Area 43), Cymunedau Caredig (Arts4Wellbeing), Tregaroc, ac Academi'r Dyfodol (Coleg Ceredigion). Mae llawer o brosiectau a gyllidwyd felly wedi gosod patrymau gwerthfawr a all helpu arloesi yn y dyfodol.

Cafodd fideos o astudiaethau achos hefyd eu cynhyrchu fel rhan o'r gwerthusiad³. Mae'r rhain yn cyflwyno gwaddol tri o brosiectau Cynnal y Cardi: Ysgol Fenter y Cardi, Ceredigidol, a'r prosiectau sydd wedi deillio o Gynllun Gweithredu Cymunedol Aberarth. Mae'r fideos astudiaethau achos yn cynnwys cyfweiliadau gyda buddiolwyr y cyllid a'r cymorth.

---

³ Mae fideo o astudiaethau achos i'w gael ar: <https://www.cynnalycardi.org.uk/evaluation/> (tudalen Saesneg), a <https://www.cynnalycardi.org.uk/gwerthuso/> (tudalen Gymraeg)

Cynnal y Cardi a dull LEADER

Mae'r prosiectau a gefnogwyd gan Cynnal y Cardi wedi glynu at egwyddorion LEADER, gyda thystiolaeth yn cefnogi'r dull 'o'r gwaelod i fyny' a natur gydweithredol llawer iawn o brosiectau. Mae gweithio o'r gwaelod i fyny yn amlwg o fewn cryn lawer o'r prosiectau a aseswyd, gyda'r symbyliad a syniadau am brosiect yn dod yn aml oddi wrth sefydliadau cymunedol, a gweithgarwch nifer sylweddol o wirfoddolwyr ac aelodau'r gymuned wrth gyflawni'r prosiect. Mae prosiectau fel Cyswllt Amaeth, Bwyd Dros Ben Aber, Cymunedau Caredig, Dyfodol Cambrian, a Tregaroc yn dangos yr egwyddor hon yn glir iawn. Roedd cydgysylltwyr prosiectau o amrywiaeth o brosiectau yn sôn am y gwerth ychwanegol y gall dull ar lawr gwlad neu o'r gwaelod i fyny ei gynnis i waith a llwyddiant prosiect.

Mae arloesi yn un o elfennau allweddol LEADER. Mae cyllido prosiectau peilot sy'n cynnis atebion arloesol i broblemau yn rhan greiddiol o'i ethos, ac o ganlyniad, caiff rhaglenni LEADER eu grymuso i fentro a chymryd risgiau. Gwerth ychwanegol allweddol y dull LEADER i nifer o arweinwyr prosiectau a gyfwelwyd ar gyfer y gwerthusiad hwn oedd y parodrydd hwn i fentro wrth gyllido peilot a oedd yn newydd neu'n arloesol. Roedd rhai o'r prosiectau llwyddiannus ac arloesol a adolygwyd fel rhan o'r gwerthusiad yn cael eu hystyried i fod braidd yn fentrus gan eu cydgysylltwyr, ond mae'r llwyddiant a gyflawnwyd gan brosiectau fel Cymunedau Caredig a Tregaroc yn dangos y budd y gall buddsoddi mewn arloesi gyflawni canlyniadau.

Argymhellion ar gyfer datblygu lleol dan arweiniad y gymuned yn y dyfodol

- i. **Argymhelliad 1** – Mae casglu tystiolaeth o fuddion cymdeithasol sy'n deillio o ymyraethau yn anodd, ond rhaid mynd ati bob tro i archwilio dewisiadau arloesol a dewr o fesur budd cymdeithasol. Mae hyn yn arbennig o wir am LEADER, gan ei fod yn aml yn cyllido ymyraethau ac iddynt ganlyniadau anodd eu mesur, gyda chanlyniadau ac effeithiau "meddal" a allai fod yn sylweddol.

- ii. **Argymhelliad 2** – Sicrhau bod y gwersi a ddysgwyd o'r prosiectau mwyaf arloesol yn cael eu lledaenu mewn modd addas o fewn Ceredigion a gyda Grwpiau Gweithredu Lleol eraill ledled Cymru a'r tu hwnt. Mae prosiectau fel Academi'r Dyfodol, Cymunedau Caredig, Yma i Chi (Ardal 43), a Bwyd Dros Ben Aber mewn sefyllfa dda i ysbrydoli mentrau tebyg mewn lleoedd eraill a all barhau i ddatblygu atebion arloesol i'r problemau sy'n wynebu amryw o gymunedau.
- iii. **Argymhelliad 3** – Sicrhau bod y Grŵp Gweithredu Lleol, yn ogystal â chraffu a dewis prosiectau, yn cael ei ddefnyddio fel fforwm i ddatblygu syniadau o'r newydd neu sydd eisoes ar y gweill. Sicrhau bod amser y Grŵp Gweithredu Lleol yn cael ei ddefnyddio yn y modd mwyaf effeithlon i roi amser i ymwneud â phrosiectau. Gall adrodd cynnydd yn rheolaidd i'r Grŵp Gweithredu Lleol ar brosiectau, a rhoi digon o amser i aelodau'r grŵp drafod prosiectau, roi cyfle iddynt ymateb i brosiectau gyda syniadau a chanllawiau.
- iv. **Argymhelliad 4** – Roedd rhai prosiectau'n dibynnu'n helaeth ar amser ychwanegol a roddwyd gan y prif drefnwyr y tu hwnt i'r oriau craidd neu'r swyddogaethau a gyllidwyd ar eu cyfer trwy Cynnal y Cardi. Roedd rhai enghreifftiau lle'r oedd oriau y talwyd hwyluswyr neu gydgyssylltwyr prosiectau amdanynt yn cael eu hategu gan lawer o oriau ychwanegol a wirfoddolwyd. Argymhellir y dylid, wrth adolygu ceisiadau am brosiectau, ystyried pa mor realistig yw'r rolau y bwriedir eu cyllido, ac a oes angen dyrannu arian ychwanegol ar gyfer digolledu unigolion yn addas am eu llafur.
- v. **Argymhelliad 5** – Sicrhau bod cymorth yn cael ei roi i weinyddwyr prosiectau ddiwallu eu hanghenion o ran hyfforddiant. Roedd ychydig o feirniadaeth gan un gweinyddwr prosiect y siaradwyd ag ef fod cymorth gweinyddol gan Cynnal y Cardi yn canolbwyntio'n ormodol ar wella'r ffordd roedd y sefydliad yn casglu tystiolaeth. Argymhellir manteisio ar gyfleoedd i ddarparu'r hyfforddiant angenrheidiol i arweinwyr prosiectau, er mwyn ychwanegu gwerth ychwanegol at y cyllid a'r cymorth a ddarperir gan Cynnal y Cardi, a gwella gallu'r sefydliadau cymunedol a gyllidir.

- vi. **Argymhelliad 6** – Adeiladu ar y profiad mae staff Cynnal y Cardi wedi ei ddatblygu dros ddau gyfnod blaenorol y rhaglen a sicrhau y bydd unrhyw fentrau datblygu lleol dan arweiniad y gymuned yn y dyfodol yn gallu manteisio ar yr arbenigedd sydd wedi cael ei ddatblygu trwy weithredu LEADER.